

עין יצחק

פינת ההלכה של ערב שבת
מאת מרן הראשון לציון
הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א
נשיא בית הדין הרבני הגדול
ובעל ה'ילקוט יוסף'

כתיבה ועריכה: הרב יצחק קורלנסקי, הרב מרדכי גור | פר' מטות-מסעי תשע"ח | גליון מס' 93

ברירת מאכלים בשבת

הורקת נזולים מקופסת שימורים | תנאי היתר ברירת מאכלים | מלחיה שיש בה גרגירי אורז | מהו הדבר המתברר?

מלחיה שיש בה גרגירי אורז

יש לחקור בגדר מלאכת בורר, מה נחשב דבר המתברר, האם הדבר שנשאר בידו הוא הדבר המתברר, או מה שנופל ויוצא לחוץ הוא הדבר המתברר, כגון מלחיה שיש בה גרגירי אורז שנועדו למנוע היווצרות גושים במלח, שהם שואבים את הלחלוחית, האם נחשב שמוציא את המלח מתוך גרגירי האורז ומותר לעשות כן לשימוש במלח לאלתר, כשאר אוכל מתוך פסולת, שכן גרגירי האורז שאינם מבושלים ואין בכוננתו לאוכלם, והרי הם כפסולת, והמלח היוצא לחוץ הוא האוכל הנברר מתוך הפסולת, או שיתכן לומר שבכך הוא בורר את האורז מהמלח והרי הוא בורר פסולת מתוך אוכל ואסור.

ונפקא מינה לשאלתינו, האם מותר לרוקן נזולים מקופסת שימורים מלפפונים, זיתים ותירס, וכן שמן של שימורי טונה וכיו"ב, ולהשאיר רק את המאכל שבקופסא. אם מה שיוצא לחוץ, דהיינו המים והשמן שאין לו צורך בהם, הוא הדבר המתברר, הרי הוא בורר פסולת מתוך אוכל, ואפילו בידו ולא לאלתר אסור. אבל אם מה שנשאר בידו הוא הדבר המתברר, דהיינו המלפפונים והטונה, הרי הוא בורר אוכל מתוך פסולת ומותר.

הוצאת מים מגביעי לָבָן

וכמו כן יש לדון לענין גביעי לָבָן, שבחלק העליון יש מעט מים, ורוצה לשפוך את המים, מה נחשב דבר המתברר, האם המים שמוציא מידו הוא הדבר המתברר, נמצא שבורר פסולת מתוך אוכל ואסור, או שמה שנשאר בידו, שזה הָלָבָן, הוא הדבר המתברר, ונחשב כבורר אוכל מתוך פסולת שמותר לצורך לאלתר. וכמו כן לענין קרום המתהווה על גבי חלב מבושל, האם מותר להסירו בשבת מעל החלב, באופן שמטה הכוס והקרום יוצא מהכוס, שהדבר שמוציא מידו הוא הדבר המתברר, ונמצא שבורר פסולת מתוך אוכל, או שמה שנשאר אצלו הוא הדבר המתברר, וכיון שהחלב נשאר בידו, נחשב כבורר אוכל מתוך פסולת ומותר לאלתר.

ומצוי כן גם בקפה, ששופך מכלי לכלי את כל המשקה הצלול, ואבקת הקפה נשארת בכלי, אם יש להיזהר כאשר מגיע לתערובת המים עם האבקה, להפסיק המזיגה, כי אם ימשיך למזוג, יתכן והוא מוציא פסולת מתוך אוכל.

שאלה: האם מותר לרוקן נזולים מקופסת שימורי מלפפונים, זיתים ותירס, וכן שמן של שימורי טונה וכיו"ב, על ידי הטיית הכלי שישפכו המים, ומשאיר רק המאכל שבקופסא, או שיש לחוש בכל זה לאיסור בורר בשבת?

תנאי היתר ברירת מאכלים

תשובה: ידוע כי ברירת מאכלים בשבת אינה מותרת אלא רק כשישנם שלשה תנאים: א. שיברור את האוכל מתוך הפסולת, דהיינו שאם יש לפניו תערובת אוכל ופסולת, יברור את האוכל והפסולת תישאר. ב. שיברור ביד ולא בכלי המיוחד לברירה. ועל ידי מזלג או כף אין איסור ברירה, שהרי זה כמו 'דא אריכתא' שלו ומותר, אבל בכלי המיוחד לכך אסור אפילו אוכל מתוך פסולת. ג. שיברור לאלתר. ובתנאים אלו הדבר נחשב כדרך אכילה ואין זו דרך ברירה.

גדר 'אוכל מתוך פסולת'

דין 'אוכל מתוך פסולת' שייך גם בשני מיני מאכלים, כגון שיש לפניו אורז ואפונה, ואינו חפץ באפונה ובורר את האורז ומניחו בפני עצמו, וכן מי שיש לפניו סלט ירקות עם בצל, ורוצה להוציא את הבצל ולאכול את שאר הסלט, אם יוציא את האפונה או הבצל, הרי זה בורר פסולת מתוך אוכל, ומלאכה זו אסורה מדאורייתא וחייב חטאת, ואם עשה כן במזיד, בעדים והתראה, חייב סקילה.

למרות ששניהם אוכל, מכל מקום מה שאינו חפץ, כגון האפונה והבצל, נחשב בעיניו כפסולת, ומה שהוא חפץ, כגון האורז והסלט, נחשב אוכל, וכפי שביארו התוספות (שבת ע"ד ע"א), ואם יוציא מה שאינו חפץ, הרי הוא מוציא פסולת מתוך אוכל, שזה אסור אפילו בידו ואפילו לאלתר, ולכן יוציא את מה שהוא חפץ.

ברירה עבור אחרים

מותר לברור אוכל מתוך פסולת בידו לאלתר לצורך אחרים, דהיינו שבורר עבורם אותו מין מאכל שהוא אינו חפץ בו עתה, וכגון מי שיש לפניו סלט עם בצל ואינו חפץ בבצל, מותר לו להוציא את הבצל כדי ליתן לאחרים שיאכלוהו לאלתר, שמאחר שבשבילם מין זה נחשב אוכל, חשיב כבורר אוכל. כן משמע בתוספתא (שבת פ"ז ה"ו) שהולכים אחרי מי שמתברר לו.

דעות האחרונים

בחקירה זו נחלקו גדולי האחרונים. דעת המגן אברהם (סי' ש"ט ס"ק טו) שמה שמוציא מידו הוא הדבר המתברר, ולכן כתב שמותר לערות יין עם שמרים מכלי אל כלי אחר, ומותר להמשיך לערות המשקה גם כשמתחילים לירד הניצוצות שבסוף, ולא הצריך השו"ע (שם סעיף יד) להפסיק את השפיכה כאשר מפסיק הקילוח ומתחילים לירד ניצוצות קטנות הנישפות באחרונה, אלא רק כאשר עושה כן לצורך אחר זמן, אבל אם עושה כן לצורך לאלתר, נחשב שבורר את היין מהשמרים, אוכל מתוך פסולת, כי מה שיוצא לחוץ הוא הדבר המתברר, ולכן מותר.

וכן יש לדייק מלשון התוס' רי"ד בספר המכריע. וכן פסק האליה רבה (ס"ק נג), וכן משמע מהט"ז (סימן תקו סק"א) ומהפרי מגדים, וכן פסקו בתוספת שבת, ובמשנה ברורה (ס"ק נה), ובשבת השבת (מלאכת בורר סעיף יד), ובכף החיים (ס"ק קיא), שמה שיוצא לחוץ הוא המתברר. ועל כן גם במלחיה שהמלח יוצא לחוץ, הרי הוא בורר את המלח מהאורז, אוכל מתוך פסולת, ואם עושה כן לאלתר מותר.

אולם בקצות השלחן (סימן קכה סעיף ט' ס"ק כא) חלק וכתב דמה שאוחז הכלי בידו והשמרים נשארו בידו, זה הדבר המתברר, ולא הדבר הנופל לחוץ, ולכן אף אם יעשה לאלתר אין להתיר, שמאחר והשמרים נשארים בידו, חשיב כבורר פסולת מתוך אוכל היוצא לחוץ, ועל כן יזהר שכאשר יפסיק הקילוח ומתחילים לירד ניצוצות קטנות הנישפות באחרונה מתוך הפסולת, יפסיק ויניחם עם השמרים, וכתב שכן דעת הגר"ז בסידורו, וחזר בו ממה שכתב בשו"ע הגר"ז (סעיף יח-ט).

ולפי זה במלחיה עם האורז, נחשב שבורר האורז - שאינו צריך - מהמלח, והוא פסולת מתוך אוכל, שאסור אפילו לאלתר. וגם באגלי טל (בהקדמתו, ובמלאכת בורר ס"ג סק"ה) כתב שכן דעת התוספות, ושכן משמע מהמהרש"ל, שמה שיוצא לחוץ הוא הדבר המתברר. נמצא שבחקירה זו ישנה מחלוקת, מערכה לקראת מערכה, ורוב האחרונים כתבו שהיוצא לחוץ הוא המתברר.

סברות נוספות להקל במלחיה

ובמלחיה ישנה סברא נוספת להקל, שאף לדעת הסוברים שהנשארו בידו הוא המתברר, הרי מאחר שנשארו בידו עם האורז גם מלח, בכהאי גוונא אינו נקרא בורר פסולת מתוך אוכל, ורק אם יצא כל המלח לחוץ ונשארו רק הפסולת בידו, דהיינו האורז, אסור, וכמו שכתבו הפוסקים לענין זבוב שנפל לכוס, שיש להחמיר להוציאו עם מעט משקה עמו. ובפרט שאינו מתכוין לברור, אלא למלוח והוא בגדר 'פסיק רישא', ולכן ניתן לצרף סברות אלו להקל.

חזרת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל מפסקו

הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל בספר שמירת שבת כהלכתה (פרק ג' סעי' ס') כתב להיזהר שלא למלוח במלחיה שיש בה גרגירי אורז, דאפשר דהוי כבורר בנפה וכברה שאסור אפילו מעט, אפילו לאלתר. ויש להעיר על דבריו, שברירה בכלי היינו כגון בנפה

וכברה שמיועד לברירה, משא"כ מלחיה לא נעשה לשם ברירה, אלא כדי לפזר על ידו מעט מלח, ואינו דומה לנפה וכברה ואף לא לקנון ותמחוי (שאסור עכ"פ מדרבנן, משום דממי לבורר רק שהוא כלאחר יד), ובכלי שאינו מיועד לברירה מותר לברור בו בשבת אוכל מתוך פסולת כמו בידו. ושוב ראיתי שהגרש"ז אויערבאך בעצמו חזר זו (בתיקונים ומילואים לשש"כ, עמוד ז) וכתב שמותר להשתמש במלחיה כזו בשבת.

'האי לחודא קאי והאי לחודא קאי'

לענין מלפפון-חמוץ או טונה וכיו"ב שבקופסת שימורים, ישנה סברא נוספת לצרף, לפי שהמלפפון והטונה עומדים בתוך הכלי בפני עצמם, בבחינת האי לחודא קאי והאי לחודא קאי, ואינו בגדר בורר. איסור בורר הוא בשני מאכלים, כגון אורז ותירס ואפונה המעורבים יחד ובוררם זה מזה, או גרעינים ושקדים המעורבים, אבל כשהמים עומדים לבד והמלפפונים לבד, וכן הטונה והשמן לבד, אפשר להקל לשפוך המים אם עושים כן לאלתר.

למסקנא: מותר לרוקן נזולים מקופסת שימורי מלפפונים, זיתים ותירס, וכן שמן של שימורי טונה וכיו"ב, באופן שמטה הכלי והמים יוצאים, ומשאיר רק המאכל שבקופסא, אם עושים כן לאלתר. וכן מותר להשתמש במלחיה שיש בה גרגירי אורז ואין בזה משום איסור בורר.

Yitzchak Yosef

The Rishon Lezion Chief Rabbi Of Israel
President of The Great Rabbinical Court

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל
ונשיא בית הדין הרבני הגדול

בס"ד, י' אדר תשע"ז
ז"ע/715-4

דברי ברכה

הנני לברך בזה את המוציאים לאור עלון "עין יצחק" מידי שבת בשבתו, הכולל מאמרים ותשובות כהלכה, בענינים אקטואליים בחיי היום יום, ערוכים ומסודרים בטוב טעם ודעת, דבר דבור על אופניו, וראוי הוא להעלותו על שלחן השבת, ויהיה לעונג שבת רחנני.

אשריהם ואשרי חלקם שמזכים את הרבים בדברי תורה בשבת, כי לא ניתנו שבתות וימים טובים לעם ישראל אלא כדי שיעסקו בתורה הקדושה.

ויהי רצון שחפץ ה' ביום יצלת, להגדיל תורה ולהאדירה בכריאות גופא ונהורא מעליא, שובע שמחות וכל טוב.

בברכת התורה,

יצחק יוסף

הראשון לציון הרב הראשי לישראל
ונשיא בית הדין הרבני הגדול

'פינת ההלכה' של מרן הראשון לציון שליט"א משודרת בכל יום שישי בשעה 15:45 - כאן-מורשת'

ניתן להאזין גם בקו 'בית יצחק': 0772-660-880 בשידור חי וחוזר

לקבלת הגליון במייל: yk3121405@gmail.com | כל הזכויות שמורות

להנצחות התקשרו: 05271-45-685 | קבלה מוכרת לצרכי מס לפי סעיף 46

ניתן לתרום גם בעמדות 'קהילות': 073-2757000 (מספרינו: 4497)